

הכנה משבת לחול

זה היה אסור לא רק משום טלטול שלא לצורך (שו"ע שם) אלא גם מצד איסור הכנה.¹

אם נאמר שההכנה לחול אסורה מצד עצמה אע"פ שמותר לעשות את המעשה עצמו בשבת, אם כן יתכן שאסרו כל מעשה הכנה. אבל מאידך גיסא יתכן שאיסור ההכנה הוא משום טרחה לצורך חול, ואולי אף יש לומר שאיסור הכנה נאמר במעשה שמצד עצמו יש לאוסרו בשבת משום עובדין דחול או מתקן, אלא שלצורך שבת התירו, ולא לצורך חול. דוגמאות לכך יש להביא מהרמב"ם, שקורא להדחת קערות - תיקון (הלכות שבת פרק כ"ג הלכה ז): "ואסור להדיח קערות ואלפסין וכיוצא בהן מפני שהוא כמתקן אא"כ הדיחן לאכול בהן סעודה אחרת באותה שבת". וכן מצאנו שהתירו רדיית הפת לצורך שבת, אליבא דר"ן (שבת דף א ע"ב באלפס), שרדיית הפת איננה מלאכה אלא עובדין דחול, ומותרת לצורך שבת. לכן אם הכניס פת לתנור מע"ש כדי שיקרמו פניה מותר לרדות אותה בשבת, ואם הכניס באיסור צריך לרדות בשינוי, הרי שהתירו את המעשה לצורך השבת. ואולי הוא הדין באיסור הכנה שיתכן שהוא דבר שיש בו משום עובדין דחול או מתקן, אלא שלצורך השבת מותר.

א

אסור להכין בשבת דבר שצריך למוצאי שבת, ויסוד הדבר במשנה שבת דף קיג ע"א: מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת. **ובברייתא** דף קיח ע"א:

תנו רבנן קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית שחרית מדיחן לאכול בהן בצהריים בצהריים מדיחן לאכול בהן במנחה מן המנחה ואילך שוב אינו מדיח אבל כוסות וקיתוניות וצלוחיות מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין קבע לשתיה.

מן המשנה והברייתא מבואר שיש איסור להכין משבת לחול, ויש לדון מה היקף האיסור, האם האיסור הוא משום טרחה, או שיש לאסור משום דהוי כתיקון, ואולי כל הכנה שהיא לצורך חול אסורה אפילו אם אין בה שום סרך איסור. מצאנו בשו"ע (בסימן ש"ח סעיף ד) שמותר לטלטל בשבת כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל כדי שלא יגנב או ישבר, ובפשטות, אף שאינו צריך לאותו כלי בשבת ומה שמכניסו לבית הוא משום שצריך אותו מחר והוי כמעין הכנה משבת לחול; על כורחנו שלא כל הכנה אסורה. אך יתכן שגם אם טלטול זה הוא כהכנה משבת לחול, אכתי היתר לטלטל הוא משום הצלה מהפסד, ולולא

¹ סימן כ"ד ד"ה הנה מגודל, שהביאו לגבי היתר להכניס דברים למקפאי בשבת.

¹ בשו"ת מהרש"ג חלק א' סימן ס"א כתב באופן אחר, שחז"ל אסרו רק במקום שכוונת העושה להחליף עבודה של יום חול בעבודה של שבת. אבל בדבר שאם לא יעשה בשבת לא יהיה יכול לעשותו בחול מותר לעשות בשבת. וע' שו"ת מנחת יצחק חלק ח'

יש כמה נפ"מ למעשה בין האפשרויות השונות. לדוגמה, האם מותר לפרוש מפה על שולחן לצורך מוצאי שבת, והוי מעשה שאין בו טרחה ואין בו תיקון. דוגמה נוספת היא קיפול בגדים שאין קיפולם ניכר בהם כגון בגדים העשויים גומי או דברי סריגה, אם נאמר שאין שום איסור בקיפולם, האם מותר לקפלם לצורך מחר. קיפול זה יהיה מותר אם נאמר שאיסור הכנה הוא רק בפעולה שאסורה מצד עצמה, אך מותרת לצורך שבת. אבל אם נאמר שעצם ההכנה אסורה, הרי שגם פעולה שמותר לעשותה בשבת אסור לעשותה בשבת לצורך חול.² וכן אם נאמר שהגדרת האיסור הוא טרחה לצורך חול, הרי שכל טרחה לצורך חול אסורה, אפילו אם אין בה שום תיקון לצורך חול. ויש להביא ראיה שהכנה אסורה רק בדבר שיש בו סרך תיקון, ממ"ש המרדכי (פרק אלו קשרים רמז שפ"ח) שאסור לקפל טלית כסדר קיפולו הראשון למחר, אבל שלא כסדר קיפולו הראשון, אף על פי שאין צריך להם באותה שבת, מותר, וכן כתב בשו"ע (סימן ש"ב סעיף ג) בשם יש מי שאומר. לכאורה איסור הקיפול הוא משום התיקון שיש בקיפול כמו הראשון, אבל כשאין בו סרך איסור, מותר לעשות לצורך חול משום שלא כל הכנה נאסרה ואפילו אם יש בה טרחה לחול.

המגן אברהם (בפתיחה לסימן תק"ג) כתב שאסור להכין מיום טוב לחברו אפילו דבר שאינו מלאכה. אלא שמן הגמרא (שבת דף קיז

ע"ב) משמע שאין איסור הכנה במקום שאין סרך מלאכה, שהרי על משנת "מצילין מזון ג' סעודות" אומרת הגמרא:

מכדי בהיתרא קטרח נציל טפי אמר רבא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויה.

ועיין במאירי שם שבהצלת המזון אין שום סרך איסור, שכתב:

ואין מתירים לו ביתר משיעור זה ואע"פ שאין בו נדנד עבירה שהרי סרך טלטול אין כאן שבהיתר הוא מטלטל ולא סרך הוצאה שהרי באוכלין לא התרנו אלא בחצר המעורבת.

מדוע שואלת הגמרא "נציל טפי", והרי יש בזה הכנה לחול? לכאורה משמע מכך שאין איסור הכנה בדבר שאין בו סרך של איסור.³ אלא שאפשר לומר שכיון שמדובר על הצלת רכוש, אף על פי שלא ישתמשו בו בשבת, התיירו איסור הכנה. אפשר להביא ראיה שאין איסור הכנה בדבר שהוא לצורך הצלה, מן ההלכה שהובאה לעיל, שמותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל כדי שלא ישבר או יגנב, אף על פי שלא צריך את הכלי בשבת. וממילא אפשר לומר שאכן אסור הכנה גם בדבר שאין בו סרך מלאכה, אבל כיון שהאיסור הוא משום טרחה, התיירו הכנה מפני הפסד ממון. לפי זה הכנה תהיה מותרת לצורך מצווה, שהרי השו"ע פוסק (סימן של"ג סעיף א) שדבר שאסור משום טרחה מותר לצורך מצווה:⁴

רוצה לאכול מהם בשבת מותר להוציא גם לימי החול, עיי"ש.

4 אלא שצ"ע אם היתר טרחה לצורך מצווה הוא גם כשהמצווה אינה בשבת. ועיין מגן אברהם סימן תרנ"ה דמותר לומר לנכרי בשבת או ביום טוב ראשון להביא לולב לצורך יו"ט שני והוי שבות לצורך

2 עיין בשמירת שבת כהלכתה (פרק ט"ו סעיף מ"ו) שמותר לקפלם לצורך מחר גם אם לא רוצים להשתמש בהם בו ביום.

3 ויתכן להסביר על פי דברי השו"ע סימן רנ"ד סעיף ז, שבתנורים שלנו שאין בהם רדייה מותר להוציא יותר משלש סעודות. וכתב מ"ב ס"ק מ"ג, דמתוך שהוא

אוצר של תבואה או של כדי יין, אע"פ שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש.

כל זה לפי צד החקירה שהאיסור הוא משום טרחה לצורך חול. אבל אם יש איסור במעשה משום עובדין דחול או מתקן, אי אפשר לדמות לפינוי האוצר.

אלא שלעומת הבבלי, שאוסר להציל מהדליקה יותר משלש סעודות משום חשש שמא יבוא לכבות, הירושלמי (שבת פרק ט"ז הלכה ג') אוסר משום הכנה: "הכא אם אתה אומר כן אף הוא מציל מן היום למחר". הרי שלירושלמי יש איסור הכנה בהצלה למחר. לדעת הירושלמי צריך לחלק בין כלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטל כדי שלא יגנב, לבין הצלת מזון יותר משיעור שלש סעודות. יש לומר שההיתר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל הוא משום שאפשר להשתמש בכלי גם בשבת, אך אי אפשר להציל יותר ממזון שלש סעודות כיון שאדם לא צריך לאכול יותר משלש סעודות בשבת. ממילא נמצא שנחלקו הבבלי והירושלמי אם יש איסור הכנה בדבר שאינו מלאכה: לדעת הבבלי אין איסור הכנה בדבר כל עוד אין צד איסור בשבת עצמה,

מצווה של מחר, ואם כן אולי אף לצורך מצווה של חול. עיין משנה ברורה סימן תרס"ז ס"ק ה', ובשמירת שבת כהלכתה (תיקונים ומילואים, מבוא להלכות שבת פרק ב' הערה כ"ג), שדן בשאלה זו אם הכנה מותרת לצורך מצווה. בשש"כ שם מביא מן המ"ב סימן רנ"ד ס"ק מ"ג שאסור להביא יין בשבת לצורך מוצאי שבת. אך עדיין יתכן שאמנם לא התירו בשבת דבר שאפשר לעשות גם בחול, אף שזה צורך מצווה, אך אם אין אפשרות לעשות את המלאכה בחול, אולי נתיר. למשל, אם יש שיעור באותו מקום

אבל לפי הירושלמי עצם ההכנה משבת לחול אסורה.⁵

אלא שאם סוברים שלפי הבבלי איסור הכנה נאמר רק במקום שיש סרך מלאכה או טרחה, צריך להסביר את הגמרא בעירובין (דף לח ע"ב) בדין מערב ברגליו:

אלא הא דאמר רב יהודה: עירב ברגליו יום ראשון מערב ברגליו יום שני עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני הא קא מכין מיום טוב לשבת אמר ליה מי סברת דאזיל ואמר מידי? דאזיל ושתיק ויתיב.

בגמרא מבואר שעצם האמירה של קניית שביתה אסורה משום הכנה, אף שאין בה סרך מלאכה או טרחה, שהרי קנין השביתה עצמו מועיל גם בלא אמירה.

נראה לומר שבסוגיה בעירובין מיירי בהכנה מיום טוב לשבת, וזה גדר שונה מאשר הכנה משבת לחול. בסוגיה (עירובין דף לח ע"א) הגמרא אומרת בדעת ר' אלעזר שאין מערבין מיום טוב לשבת משום הכנה, וכתב רש"י: "משום הכנה שמכין מיום טוב לשבת, ולא משום טעמא דחד יומא הוא". בפשטות, אסור להכין מיום טוב לשבת בגלל הכנה דרבה. בגמרא בעירובין שם מבואר שלדעת רבה ביצה שנולדה

מיד במוצאי שבת ולא יהיה זמן להביא את היין במוצאי שבת. אך לפ"ז צ"ל שאסרו ביין רק אם אין עיכוב בהבאתו במוצ"ש.

5 אמנם, אפשר לומר שגם לפי הבבלי יש איסור הכנה בדבר שאין בו סרך מלאכה, אך היה פשוט לבבלי שבמקום הפסד התירו איסור הכנה, כמו שהתירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל, וכמ"ש. הלכך הבבלי סובר שהאיסור להציל הוא שמא יבוא לכבות. לפי זה המחלוקת היא בשאלה האם דחו איסור הכנה במקום הפסד.

ממזון שלש סעודות משום הכנה. אלא שמפסוק זה ניתן להוסיף אסמכתא לאיסור הכנה משבת ליום טוב גם בדבר שאין בו סרך מלאכה, ובתנאי שיש בו מעשה כלדהו.

לפי דרך זו, שאיסור הכנה הוא רק כשיש סרך מלאכה, צריך לומר שהצעת מיטות שנאסרה במשנה (דף קיג ע"א): "ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת", היא גדר תיקון כמו קיפול בגדים לדעת הרמב"ם כפי שנביא להלן. וכן מוכח מתורת כהנים (ספרא אחרי מות פרשה ה') הקוראת להצעת מיטות והדחת כוסות - מלאכה:

וכל מלאכה לא תעשו - יכול לא יקנב את הירק ולא יציע את המטות ולא ידיח את הכוסות, ודין הוא נאמר כאן מלאכה ונאמר מלאכה במלאכת המשכן, מה מלאכה האמורה במלאכת המשכן שיש עמה חשובה אף מלאכה האמורה כאן שיש עמה חשובה. **היינו** שהצעת המיטות היא אמנם מלאכה אבל לא מלאכה שיש בה חשיבות. ומכל מקום לדעת הבבלי כל ענין הכנה הוא רק בדבר שיש בו סרך מלאכה.

ב

בשאלת גדר איסור הכנה מצאנו מחלוקת רמב"ם וראב"ד. הרמב"ם בהלכות שבת (פרק כ"ב הלכה כב) כתב:

אסור לתקן בית יד של בגדים ולשברם שברים שברים כדרך שמתקנין בחול הבגדים כשמכבסין אותן, וכן אין מקפלים הבגדים בשבת כדרך שעושין בחול בבגדים כשיכבסו אותן, ואם לא היה לו כלי אחר להחליפו מותר

ביו"ט אסורה בשבת מגזירת הכתוב "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו", שחול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת. לפי רבה איסור הכנה משבת ליום טוב חמור יותר מאשר איסור הכנה משבת לחול. רש"י (ביצה דף ב ע"ב ד"ה ואין יו"ט מכין לשבת) כתב:

ואין יום טוב מכין לשבת - ויום טוב נמי קרוי שבת, ובעיא סעודתו הזמנה, והזמנתה בחול, אבל סעודת חול - לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, הלכך, באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום, דלא שייך בה מוקצה.

לפי זה ניתן לומר שההכנה של שביטה בדיבור אסורה גם היא מאותו פסוק האוסר הכנה דרבה, "והכינו את אשר יביאו" שיום טוב לא מכין לשבת אף בדברים אלו. אף שעיקר דין הכנה דרבה קשור לדין מוקצה. ההכנה הזאת אסורה ביום טוב, והאיסור להכין את סעודת שבת ביום טוב נאמר גם במקום שההכנה היא בדיבור.

סיוע לכך שגם הכנה זו ניתנת ללמוד מאותו פסוק יש מפסיקתא זוטרתא (פרשת בשלח): "והכינו את אשר יביאו מיכן אמרו חול מכין לשבת ואין שבת מכינה לחול". והרי ודאי שאין איסור הכנה ממילא משבת לחול, שהרי ביצה שנולדה בשבת מותרת בחול, דסעודת חול לא בעי הזמנה כמ"ש רש"י הנ"ל. ועל כורחך שלדעת הפסיקתא יש כאן אסמכתא להכנה על ידי מעשה משבת לחול. אמנם, לדעת הפסיקתא כל הכנה משבת לחול נלמדת מפסוק זה, ולדברינו לבבלי איסור הכנה הוא רק במקום שיש סרך מלאכה, ולכן הבבלי לא אסר להציל יותר

לקפלו ולפשטו ולהתכסות בו כדי שיתנאה בו בשבת.

משמע ברמב"ם שיש איסור עצמי בקיפול בגדים, אלא שיש היתור בקיפול לצורך שבת. כיוצא בזה כתב הרמב"ם לגבי איסור הדחת כלים בשבת, שהוא כמתקן, ושם הראב"ד חלק עליו. כך כתב הרמב"ם (הלכות שבת פרק כ"ג הלכה ז):

ואסור להדיח קערות ואלפסין וכיוצא בהן מפני שהוא כמתקן א"כ הדיחן לאכול בהן סעודה אחרת באותה שבת, אבל כלי שתיה כגון כוסות וקיתונות מותר להדיחן בכל עת שאין קבע לשתיה, ואין מציעין את המטות בשבת כדי לישן עליהן למוצאי שבת אבל מציעין מלילי שבת לשבת.

ובהשגות הראב"ד כתב:

ואסור להדיח קערות ואלפסין וכיוצא בהן מפני שהוא כמתקן. א"א כל זה אינו אסור אלא מפני שהוא טורח לחול.

הרי שלדעת הרמב"ם איסור ההכנה שבהדחת כלים גם הוא "מפני שהוא כמתקן", ולכן ניתן לומר שגם הצעת מיטות כדי לישן עליהם למוצאי שבת זה גדר תיקון וכמו שהבאנו לעיל מתורת כהנים. אבל לדעת הראב"ד הדבר אסור משום טרחה. ואמנם במגיד משנה כתב על השגות הראב"ד שזו גם דעת הרמב"ם: "ואף רבינו ז"ל כך הוא סבור שתקון זה אינו אסור אלא מפני שהוא לצורך חול". אמנם לדעת המגיד משנה גם לרמב"ם גדר האיסור הוא עצם ההכנה שהיא

טרחה לחול, אבל פשט דברי הרמב"ם הוא שיש איסור עצמי בדברים אלו, אלא שלצורך שבת הם הותרו.⁶

יתר על כן, מכך שהראב"ד השיג על הרמב"ם רק בהדחת כלים ולא השיג על הרמב"ם לעיל לגבי קיפול בגדים (פרק כ"ב הלכה כב) משמע ששם הראב"ד מודה לרמב"ם וגם לשיטתו איסור קיפול כלים אינו משום טרחה.

וכך נראה בדעת המאירי שהאיסור הוא משום תיקון ולא משום טרחה, דמתיר הדחת קערות לסעודת חיוב ולא לסעודת רשות, וז"ל (דף קיח ע"א):

קערות שאכל בהם בליל שבת מותר להדיחן לצורך שחרית ושאל כל בהן שחרית מותר להדיחן לצורך מנחה הא מן המנחה ולמעלה אינו מדיח ואפי' רצה לאכל שאין החיוב אלא בשלש.

וע"ש בהערת ר"י לנגה שנראה מהמאירי שטעם האיסור הוא מפני שמתקן ולכן לא התירו אלא לצורך אכילת חיוב של שלש סעודות. שהרי אם משום טרחה צריך להיות מותר גם לצורך סעודת רשות.

כשיטת הרמב"ם והמאירי שאיסור ההכנה הוא משום שהוא כמתקן ולא משום טרחה, מבואר בתוספתא פרק י"ג הלכה י"ח:

מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר". ומוכח שבפרקים הקודמים מבוארים הדברים שאסורים וקשורים למלאכה. וכן כתב בדעת הרמב"ם במרכבת המשנה לגבי הדחת קערות: "ודעת רבנו להסמין כל השבותין לאבות מלאכות וס"ל דהותר שבות זה משום צורך היום ועל צורך היום לא גזרו".

⁶ ועוד מוכח ברמב"ם שזה גדר של סרך מלאכה, משום שבהלכות שבת רק בפרק כ"ד מתחיל הרמב"ם להביא איסורי שבות שאין בהם גדר מלאכה, כלשונו שם בהלכה א': "יש דברים שהן אסורין בשבת אף על פי שאינם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה ומפני מה נאסרו משום שנאמר אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי ונאמר וכברתו

והדברים מובנים על פי הרמב"ם שמה שנאסר הם דברים שיש בהם תיקון, וכמו הצעת מיטות כך דברים שיש בהם גמר אבל הבאה גרידא אין בה איסור.

בתפארת ישראל (בתחילת כלכלת שבת בריש סדר מועד) כלל בעובדין דחול שלשה אופנים: דבר שאסרו משום שדומה לאחת מל"ט מלאכות, או משום שמא יבא לעשות מלאכה, או משום טרחה יתירה. אבל נראה שלרמב"ם דרך אחרת, שהרי לגבי עובדין דחול עצמו שיטת הרמב"ם שזה רק דבר שיש בו סרך מלאכה, ע' בתשובה (תשובות הרמב"ם, בלאו, סימן ש"ו): זה דבר ברור הוא למבין שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה...

וכן בעוד מקומות בהלכות שבת, באיסור שהוא מצד "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול", כותב הרמב"ם שהסיבה היא משום חשש מלאכה, ע' פרק כ"א הלכה ג:

אין סכין את הקרקע ואפילו היה רצוף באבנים ואין נופחין אותו ואין מדיחין אותו אפילו ביום טוב כל שכן בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף.

וכן בהלכות נוספות (ע' פרק כ"א הלכה יא, פרק כ"ב הלכה יט, ופרק כ"ד הלכה יב על טעמי המוקצה ועוד). אם כן גדר עובדין דחול קשור למלאכה, ואז הדבר נאסר כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

ועל פי זה ניתן להסביר תמיהה לכאורה בסידור ההלכות ברמב"ם. בפרק כ"ב הלכה כב

מפצעין באגוזין ומפרדין ברמונים ומחתכין בנבילה משבת לאותה שבת אבל לא משבת למוצאי שבת מפני שהוא כמתקן מקדש לחול. **גם** משיטת המהרי"ל שהביא המגן אברהם (סימן תרס"ז ס"ק ג') משמע שרק דבר שיש בו סרך מלאכה אסור, וז"ל: "אם נושא מהסוכה טבלה המעריכים על רגליה ומסירין מתי שירצה אסור להעריכה בבית (עוד) [מיד] על רגליה דהוי מכין מי"ט לחבירו אלא יניחנה בפרקונה עד הלילה ואז יעריכנה עכ"ל". וע' מג"א שם שכתב שמשמע שמותר להעמיד את השולחנות בבית. אלא שלאחר מכן הביא את דברי ההגהות מיימוניות שאוסר לסדר, וגם לשיטתו התיר המג"א להעמיד בלי לסדר. ומכל מקום מדברי מהרי"ל משמע שצריך להיות סרך מלאכה כדי לאסור ולכן אוסר רק את העריכה. וכן הבין החיי אדם (כלל קנ"ג סעיף ו') שכתב:

ולכן אם השלחן הוא של פרקים, לא יניח הטבלא על הרגלים דכשגומר איזה דבר, הוי הכנה. אבל ההבאה לביתו, לא הוי הכנה (ונ"ל דכן מוכח ע"כ שהרי בסי' תי"ו סעיף ב' מבואר להדיא דמותר להוליך העירוב לצורך יום ב' והוא גמרא ערוכה בעירובין ל"ח דדוקא אם אמר זה יהא עירוב הוי הכנה אבל ההולכה לא הוי הכנה וכן פירש"י להדיא ביצה דף מ ע"א במשנה מי שזימן כו' בד"ה לא יוליכו כו' מנות מידם לביתם לסעודת הלילה עכ"ל), אע"כ דדוקא היכא שגמור איזה ענין, מקרי הכנה. וכן מוכח ממהרי"ל שהביא המ"א סס"י תרס"ז דמותר להביא השלחנות לבית, רק להעריכם אסור. וכתב עוד בשמו דאסור לחפש הס"ת מיו"ט לשבת, אע"כ כמו שחלקתי.

הרמב"ם הביא דין קיפול בגדים, ובפרק כ"ג הלכה ז (הובאו לעיל) כתב את דין הדחת כלים ודין הצעת מיטות, אף שבמשנה דין הצעת המיטות מובא יחד עם דין קיפול הכלים, וצ"ע מדוע שינה הרמב"ם מסדר המשנה. ונראה ליישב כיון שלרמב"ם איסור קיפול כלים הוא משום עובדין דחול,⁷ ואילו הצעת מיטות והדחת כלים הם גדר של תיקון.⁸

ג

שיטת רש"י (שבת דף קיד ע"ב) היא שאיסור הכנה הוא שבות משום טרחה. הסוגיה שם דנה האם ההיתר של קניבת ירק שנאמר ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה, נאמר גם ביום הכפורים שחל בשבת, ומתוך כך משמע שבשבת דעלמא יש איסור בקניבת ירק. וכתב רש"י (ד"ה אסור בקניבת ירק): "ולא מבעי בשבת דעלמא דאסור משום שבות דקטרח משבת לחול אלא אפילו האידינא דיש כאן עינוי דהא בשאר יוה"כ ששאר שבות שלו אסור זה מותר השתא דחל בשבת לא שרו רבנן". רש"י מגדיר את איסור ההכנה כאיסור טרחה בשבת לצורך חול, וכתב שזה איסור שבות. הנפ"מ מכך שהאיסור מוגדר כאיסור שבות היא שנאסר גם לצורך מצווה, ומותר רק על ידי עכו"ם כמבואר בשו"ע (סימן ש"ז סעיף ה). אם האיסור היה רק משום טרחה ולא היה מוגדר כשבות, הטרחה היתה מותרת לצורך מצווה כמבואר בשו"ע (סימן של"ג סעיף א) לגבי פינוי אוצר בשבת. ובמשנה ברורה (ס"ק ד') מבואר שאפילו טרחה גדולה כגון להגביהם

ולשלשלם בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מגג לגג מותרת לצורך מצווה.⁹

ובהמשך הגמרא שם:

אמר רבי זירא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רבי אבא אמר רב הונא: יום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק. אמר רב מנא: תנא, מניין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר שבתון שבות. למאי אילימא למלאכה והכתיב לא תעשה כל מלאכה אלא לאו אקניבת ירק שמע מינה.

וכתב רש"י שם בד"ה אלא לאו לקניבת ירק:

בעלמא, בתלוש, דמידי דלאו מלאכה קאי עליה בעשה דשבתון שבות, וכיון דמדאורייתא אסור בכל שבתות השנה - הכא לא שרינן ליה משום עגמת נפש למידחי איסור דאורייתא, ובשאר יום הכפורים שרי לעגמת נפש.

ומבואר מרש"י שאיסור קניבת ירק בשבת הוא מן התורה משום שבשבת בראשית כתוב שבתון (ואף שגם ביום הכפורים כתוב שבתון וקניבת ירק מותרת בו, כתב רש"י ד"ה אלא לאו, שהוא אינו שבות ממלאכה אלא מכל דבר המעכב מלהתענות), וצ"ע אם קניבת ירק שאסורה מן התורה (לה"א של הגמרא) היא אפילו לצורך שבת, או שרק קניבת ירק לחול אסורה מן התורה. בהמשך הסוגיה על דברי ר' יוחנן, שמביא ברייתא אחרת ולפיה יום הכפורים שחל בשבת

8 וזה כאמור, שלא כדברי התפארת ישראל שכלל את כל איסורי דרבנן בעובדין דחול.

9 ע' הערה 4 לעיל.

7 אלא שבזה הרמב"ם לא כתב כמו ברוב איסורי עובדין דחול: "ויבא לידי...". וכן בפרק כ"א הלכה כח לגבי משמוש בבני מעיים, הרמב"ם כתב רק "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול" ולא הוסיף כבשאר מקומות "ויבא לידי...".

הכנה משבת לחול, כמ"ש בפסיקתא שהבאנו לעיל.

על פי האמור, לדעת הרמב"ם ענין הכנה הוא בדבר שיש בו ענין של תיקון והוא גדר למלאכה, לדעת הראב"ד ההכנה אסורה משום טרחה, ורש"י בסוגיה של קניבת ירק כתב שמשום הטרחה ההכנה היא שבות. ומכל מקום, דעת המגן אברהם (ריש סימן תק"ג) היא שאפילו דבר שאינו מלאכה אלא טירחא בלבד אסור להכין מיום טוב לחול, ומכאן באו האחרונים לחילוקים שונים בדברים האסורים והמותרים משום הכנה משבת לחול.

מותר בקניבת ירק, כתב רש"י "דשבות לאו דאורייתא אלא דרבנן", וכיון שמדובר על שבות, התירו קניבת ירק גם ביוה"כ שחל להיות בשבת משום עגמת נפש. ולכאורה משמע דבאותו אופן דר' יוחנן אוסר מדרבנן בשבת רגילה, אוסרת הברייתא דרב מנא מן התורה. כיון שאיסור שבות בקניבת ירק הוא "משום שבות דקטרחה משבת לחול", כפי שמפורש ברש"י שמוכא לעיל, אם כן לפי הברייתא של רב מנא דוקא קניבת ירק לצורך חול אסורה מן התורה, וצ"ע. ובשלטי גיבורים על הרי"ף (דף מב ע"א באלפס) כתב על דברי רש"י "פרש"י דקטרחה בשבת לאכול אותו הירק בחול מיהו צ"ע היאך מיקרי שבות מה שמכין בידים בשבת לחול". ואולי לפי רש"י לומדים מן הפסוק "והיה ביום השישי והכינו" אסמכתא לשבות של